

az asztalt, 1968; *Gyereversek*, s a Függelékben közölt töredékek, kiadatlan versek teszik valóban összessé a két hatalmas kötetet, amelynek külső kiállítása is méltó Kassák életműve szelleméhez.

Varga József

Nagy István: Sáncaľja. Önéletrajzi regény, 1904–1918. Bukarest, 1968. Irodalmi Könyvk. 511 l.

A romániai író—olvasó találkozók közönségének biztatására határozta el Nagy István, hogy megírja önéletrajzát. A *Sáncaľja* a háromrészesre tervezett ciklus első kötete, az író születésétől a polgári forradalom győzelméig eltelt éveket öleli fel.

Nagy István ebben a kötetében gyermek-kora oly sok viharáról és olyan ritka szélcsendjéről vall, arról az időről, amikor „a bölcsőben úgy kellett ringatni az anyjának, ha ugyan volt bölcsője és bölcsődala, hogy abból később az író keljen ki és álljon lábra”, arról, hogy a gyermekkor inkább ösztönös, mint megfontolt lépései közül melyek vezetnek a mához.

Időrendben vall Nagy István, de hogy nemcsak a regényes meseszöveget köt le, hanem találunk azon túl is értékeket, éppen annak köszönhető, hogy az időrendbe állított emlékek egyikével-másikkal kapcsolatban ügyesen kitér olyan eseményekre és gondolatokra, amelyek már nem az igazságtalanul oly sok szenvedést átélt kislány nézeteit vetítik, hanem a meglett író ars poeticájának is beillenek. A főszál — az időrendbe állított eseménysor — a századelő szegény munkásgyermekeinek életéről ad képet, olykor (az író saját bevallása szerint is) csak kilencvenkilenc százalékban biztos, hogy maga Nagy István is átélte percről-percre, amit ír. Számunkra a legtöbbet a kitérők mondják el, amelyek nemcsak a korabeli Kolozsvár és Nagyenyed ismerőjének nyújtanak kedves meglepetést hű helyszínrajzzal, amelyek nemcsak a családtagokról és a környékbeliekről adnak találó jellemzést, hanem a férfikor egy-egy sikeres alkotásának hátteréről is elmesélnek intimitásokat.

Önálló kis ars poeticák ezek a kitérők. Amikor például azt méri fel az író, milyen fokozatok vannak a pofonok között, amelyeket inasként, később szocialista ifjúmunkásként kapott, nem áll meg a keserű emléknél, hanem eljut a mához, a szocialista múlt eredményeihez, és meglett emberként állítja, hogy érdemes volt küzdenie. Édesapja eltűnt a háborúban — de nem csak ezért vallja azt értelmetlen öldöklésnek. Ötéves korában megverték, amikor lopott — de nem csak ezért hirdeti szebbnek az erkölcsös életet.

Többnyire szomorú, csak néha mosolyos emlékek és felnőtt gondolatok párhuzamán így teljesedik ki a gyermekkor, és így kapunk képet részleteiben a máról a *Sáncaľját* követő tervezett két kötet nélkül is.

Az író mesél egy-egy sikeres alkotásának hátteréről is. A gyermek Nagy István vizet árult a nyári Szinkör felső erkélyén, s a „szinpadai szerző is vizet árul, azaz hát: a háború előtti darabjával az új *Özönvíz előtt* álló embereket figyelmezteti, hagyják mindazt a Noé bárkáján kívül, ami ismét katasztrófába sodorhatná őket”. A korán jelentkező gondok a kislíut arra kényszerítették, hogy úgy ismerje a várost, mint a tenyerét, s ha az iskolában meg is előzték az úrigyerekek, a kerületek leírásából *Külváros* c. könyvével vizsgázott 1937-ben. Mély nyomokat hagyott az íróban az iskolai vizsgák és az ottani virágajándékozások emléke, kezdő írósga első éveiben *Ötven csokor virag* c. karcolatában fel is elevenítette ezeket a percekét. A rengeteg ismerősnek és családtagnak, akár szerette őket, akár nem, szintén többnyire emléket állít, így az oly sok bajt okozó Mari néjje „pofátlansága szűrődött fel” későbbi novellájába, a *Réz Mihályék kóstolója* címűbe. Első mestere ügyes-bajos dolgairól írta húsz évvel később *A próbainas* c. karcolatát. Nemcsak a háború okozta szenvedésekre, a maga bajára, hanem főleg korán elhunyt Jancsi öccsére emlékezik a *Jancsi és a szerencsepátkóval*, illetve annak első személyben való elismétlésével. Az édesapja reális szemléletében nevelődő fiút mindig izgatták édesanyja babonái, ezekből csak mutató az a történet, amelyet elmond a *Sáncaľjában* is, és harmadik személybe átvéve már megírta korábban *A piros szemű kiskakasban*. Az inasokkal szemben tanúsított bánásmód miatt rengeteget változtatta helyét. Mesterei közül majdnem mindegyik él egy-egy művének hőkeként. Ilyen műve a koporsóasztalosról szóló *Enyedi prikolics* és a pékmester ihlette *Cipővizit*. A fantázia szüleményeitől megtisztítva ezek az emlékei is újra elevenednek a *Sáncaľjában*.

A regényes önéletrajz legnagyobb értékei az időrendi szerkezetbe ötletesen illesztett kitérők. Nagy István híuen vall ezekben koráról és szülővárosáról, kedvesen rokonairól és ismerőseiről, regényesen önmagáról és reálisan művei érzelmi alapjáról. Élettörténetének visszasságai sokat mondanak a kortársnak, de az irodalomtörténező szemével nézve inkább következetesen panaszos a hang, mint tárgyilagos. A gördülékeny stílusban elmesélt eseményeket foglalja össze megegyezően a könyv végén mellékelt 31 korabeli fénykép is.

Say István